

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА КОМП'ЮТЕРНУ ПРОГРАМУ

SOME ASPECTS OF LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS TO A COMPUTER PROGRAM

Білан П.В., аспірант кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права

Львівський національний університет імені Івана Франка

У вказаній статті визначено межі правової поведінки особи, що володіє майновими або ж немайновими правами інтелектуальної власності на комп'ютерну програму, щодо захисту порушеного права або інтересу. Варто зазначити, що комп'ютерна програма, як об'єкт права інтелектуальної власності відноситься до об'єктів авторського права, відтак обсяг правової охорони вказаного об'єкту права інтелектуальної власності прирівнюється до літературного твору. Комп'ютерна програма може бути об'єктом правової охорони промислової власності, проте виключно, як складова частина певного винаходу чи корисної моделі, оскільки за правовою природою комп'ютерна програма є об'єктом авторського права.

Способи захисту власника прав інтелектуальної власності можна розділити на два окремі види, до яких відносимо судовий та позасудовий. У більшості випадків, позасудовий спосіб захисту права власності не має примусового характеру та спрямований на попередження особи про наслідки вчинення протиправних дій по відношенню до власника прав інтелектуальної власності. Судовий спосіб захисту є більш дієвим та наділений примусовим характером у вигляді судового рішення, що набрало законної сили та яке є обов'язковим для виконання. Проте, існують позасудові способи захисту, що у тому числі матимуть примусовий характер впливу, до яких відносимо адміністративно-розпорядчі рішення контролюючих органів до повноважень яких віднесено усунення порушень у сфері інтелектуальної власності.

Повертаючись до охорони прав на комп'ютерну програму, як складової об'єкта права інтелектуальної власності у вигляді винаходу або ж промислового зразку, варто зауважити, що механізм юридичного захисту та способів їх здійснення, фактично, ідентичний об'єктам авторського права, окрім індивідуальних особливостей відповідного об'єкта. На нашу особисту думку засоби та способи захисту прав автора є гнучкішими та деталізовані у порівнянні із способами захисту майнових та немайнових прав особи на винахід або ж корисну модель, оскільки у першому випадку механізм правової охорони пов'язаний безпосередньо з персоналізованим об'єктом авторського права, в іншому випадку правовою охороною наділяється структурний елементи об'єкта права інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкт авторського права, комп'ютерна програма, промислова власність, позасудовий спосіб захисту, судовий спосіб захисту.

This article defines the limits of legal behavior of a person who owns property or non-property intellectual property rights to a computer program to protect the infringed right or interest. It should be noted that a computer program, as an object of intellectual property rights refers to the objects of copyright, so the scope of legal protection of the specified object of intellectual property rights is equated to a literary work. A computer program may be the object of legal protection of industrial property, but only as part of a particular invention or utility model, because the legal nature of the computer program is subject to copyright.

Ways to protect the owner of intellectual property rights can be divided into two separate types, which include judicial and extrajudicial. In most cases, the out-of-court method of protection of property rights is not coercive and is aimed at warning a person about the consequences of illegal actions against the owner of intellectual property rights. Judicial protection is more effective and enforceable in the form of a court decision that has entered into force and is binding. However, there are out-of-court means of protection, including coercive influence, which include administrative decisions of regulatory authorities, the powers of which include the elimination of infringements in the field of intellectual property.

Returning to the protection of computer program rights as part of the object of intellectual property rights in the form of an invention or industrial design, it should be noted that the mechanism of legal protection and methods of their implementation, in fact, identical to copyright, except for individual features the corresponding object. In our personal opinion, the means and methods of copyright protection are more flexible and detailed compared to the methods of protection of property and non-property rights of an individual to an invention or utility model, because in the first case the legal mechanism is directly related to the personalized object of copyright. otherwise, the structural elements of the object of intellectual property rights are endowed with legal protection.

Key words: intellectual property, copyright, computer program, industrial property, extrajudicial protection, judicial protection.

У зв'язку із стрімким розвитком ринку ІТ технологій в українському суспільстві, у тому числі в умовах воєнного стану, набуває актуальності тема захисту прав інтелектуальної власності розробників програмного забезпечення. Нагальність дослідження даної тематики зумовлена тим, що ІТ-ринок України характеризується високим попитом на кваліфікованих спеціалістів з огляду на відносно невисоку вартість виконання робіт пов'язаних із створенням комп'ютерної програми у порівнянні із складністю поставлених завдань. Дане судження аргументується тим, що вартість послуг ІТ-спеціаліста у більшості країн ЄС у півтора рази вартість послуг ідентичної по кваліфікації особи в Україні, відтак замовники зацікавлені у розвитку українського ринку зважаючи на співвідношення ціна-якість.

Перш за все, необхідно з'ясувати чи відноситься комп'ютерна програма до об'єктів прав інтелектуальної власності. Так, у ч. 1 ст. 420 Цивільного кодексу України

зазначено, що: «до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать комп'ютерні програми» [1]. З наведеного вбачається, що комп'ютерна програма, як об'єкт права інтелектуальної власності, наділена ідентичним обсягом правової охорони, як й інші об'єкти авторського права, такі як літературний чи художній твір. Цивільний кодекс України у п. 2 ч. 1 ст. 433 відносить комп'ютерну програму до об'єктів авторського права, що вказує на певно спорідненість даного об'єкту з літературними творами у контексті правової регламентації. Частина 4 коментованої норми кодексу прямо вказує, що: «комп'ютерні програми охороняються як літературні твори» [1], що підтверджує висловлене нами припущення. З наведеного слідує, що строк охорони комп'ютерної програми, як одного з об'єктів авторського права триває протягом життя автора та 70 років після його смерті.

Отже, за національним законодавством правова охорона комп'ютерних програм здійснюється через інститут

авторського права, що відповідає вимогам Бернської конвенції про охорону прав на літературні твори.

Переходячи до спеціального законодавства, слід взяти до уваги, що ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» містить законодавче визначення комп'ютерної програми, під яким розуміється набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, вивражені у вихідному або об'єктному кодах) [2].

Зазначений нормативний акт надає власнику ряд правомочностей по відношенню до комп'ютерної програми, як об'єкту авторського права, а саме виключне право на використання твору, виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами. Тобто, розробник комп'ютерної програми, за умови, що це не є службовим твором, наділений обсягом виключних майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт, відтак він має необхідний обсяг повноважень, щоб дозволити або заборонити вчинення таких дій, що визначені ч. 3 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права», відносно використання твору іншими особами, без згоди автора. При цьому визначений нормою закону перелік не є вичерпним.

Необхідно зазначити момент, з якого власник виключних майнових прав на комп'ютерну програму набуває обсягу повноважень пов'язаних з охороною відповідного об'єкту авторського права. Ч. 1 ст. 28 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що: «авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору» [2], тобто закон пов'язує момент виникнення прав автора на твір з моментом його створення, що не потребує додаткових дій спрямованих на державну реєстрацію прав автора.

З наведеного слідує, що вже з моменту створення комп'ютерної програми автор вправі:

- вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі заборонити дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;

- звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;

- подавати позови до суду про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;

- подавати позови до суду про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упушену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсації;

- вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі припинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України;

- брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

- вимагати, в тому числі у судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

- вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав [2].

Наведений перелік прав автора, щодо заборони вчинення дій з об'єктом правової охорони визначає межі та механізми юридичного захисту. Аналізуючи останні доходимо до висновку, що їх можна розділити на дві категорії, це позасудові та судові. Якщо судовий порядок захисту прав автора на комп'ютерну програму характеризується примусом у вигляді кінцевого результату, а саме рішення, що набрало законної сили, то позасудовий має виключно претензійний характер та спрямований на попередження порушника або ж особи, що має намір посягнути на право автора твору, щодо негативних наслідків такої поведінки. Однак, закон, виділяє окремі позасудові механізми захисту до яких відносимо участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних з виготовленням примірників творів, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. У даному випадку кінцевий результат такого способу захисту матиме примусовий характер незважаючи на те, що він не завжди міститиме судовий аспект, при цьому відповідне рішення компетентного органу матиме позитивний вплив на порушника у вигляді примусу.

У юридичній літературі наявна позиція, що авторським правом охороняється лише форма вираження, слід зазначити, що при захисті комп'ютерної програми таким чином має значення код, а не ідея, концепція, принципи. У такому разі можна, змінивши, наприклад, оформлення програми, але не змінюючи її суть, одержати зовсім новий об'єкт охорони. При цьому не можна вважати порушенням використання різними авторами у своїх розробках стандартизованого для певної мови програмування фрагмента вихідного тексту програми, який уперше був використаний іншим розробником, оскільки такий фрагмент є об'єктом, що не охороняється [3].

Якщо розглядати комп'ютерну програму, як результат діяльності автора у технологічній сфері, то останню можна віднести до винаходу, відтак обсяг правової охорони визначатиметься Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [4]. Хоча комп'ютерна програма, як така, не є технічним рішенням, тому не відповідає критеріям патентоздатності, вона може отримати правову охорону у складі технічних рішень, в яких використовується. За певних обставин алгоритм роботи комп'ютерної програми може отримати охорону шляхом отримання патенту на корисну модель або винахід як спосіб (процес) [3].

Однак, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід становить 20 років від дати подання заявки до НОІВ, у свою чергу строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки до НОІВ. Тобто закон пов'язує момент виникнення майнових прав на корисну модель або ж винахід де комп'ютерна програма вважатиметься структурним елементом, тобто частиною самого об'єкта права інтелектуальної власності, з моментом проведення державної реєстрації з урахуванням нормативних положень про пріоритет заявки та ін.

При цьому, щоб норми Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» поширювали свою дію на комп'ютерну програму, необхідно, щоб даний об'єкт інтелектуальної власності був новим або ж мав винахідницький рівень і був промислово придатним. Саме з огляду на наявність відповідних умов, комп'ютерну програму можна вважати винаходом чи корисною моделлю, проте виключно у взаємозв'язку з іншими структурними елементами, які у сукупності, структурованому зв'язку, становлять цілісний об'єкт права інтелектуальної власності, адже ч. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав

на винаходи і корисні моделі» імперативно зазначає, що: «правова охорона згідно з цим Законом не поширюється на такі об'єкти, як комп'ютерна програма» [4].

Що ж стосується, безпосередньо, правової охорони, то патент на винахід або ж корисну модель надає власнику:

– виключне майнове право перешкоджати використанню винаходу (корисної моделі), у тому числі заборонити таке використання, крім випадків, якщо таке використання не визнається згідно з цим Законом порушенням прав, що випливають з державної реєстрації винаходу (корисної моделі);

– дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) на підставі ліцензійного договору [4].

Тобто, у порівнянні із Законом України «Про авторські і суміжні права» коментовані норми Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не містять такої деталізації та опису процедури та способів захисту майнових та/або немайнових прав власника об'єкту права інтелектуальної власності.

З огляду на наведені аргументи та правові позиції, доходимо до висновку, що комп'ютерна програма вважа-

ється об'єктом авторського права, обсяг правової охорони якої ідентичний літературному або ж художньому твору. Поняття обсягу правової охорони включає право автора або ж власника виключних майнових прав заборонити та/або дозволяти певну поведінку по відношенню до даного об'єкту авторського права.

На нашу думку, правові механізми та способу захисту прав автора можна розділити на судові та позасудові. Перші, у кінцевому результаті, завжди характеризуватимуться заходами примусу у вигляді судового рішення, що набрало законної сили, позасудові ж мають певний превентивний характер спрямований на попередження неправомірний поведінки або ж заявлення претензії про припинення дій, що порушують майнові чи немайнові права автора твору.

Що ж стосується правової охорони комп'ютерної програми патентним правом, то такий стан речей матиме місце за умови, що комп'ютерна програма буде структурним елементом іншого об'єкту права інтелектуальної власності та у сукупності з останніми, відповідатиме умовам, що ставляться до винаходи або ж корисної моделі у нормативному розумінні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України / *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). – 2003. – № 40–44. – Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» / *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). – 1994. – № 13. – 64 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
3. Правова охорона комп'ютерних програм: як правовласнику захистити свої права. Електронний журнал «Юридична газета онлайн». Опубліковано в № 1 (731) 19.01.2021 року. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/pravova-ohorona-kompyuternih-program-yak-pravovlasniku-zahistiti-svoyi-prava.html>
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі / *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1994, № 7, ст. 32. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>